

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 8, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.222

*Т. В. Ущаровський,
аспірант, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ*

СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В КРАЇНАХ БРІКС

*Т. V. Uschapovskiy,
PhD student, Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv*

SYSTEM OF PROTECTION OF ECONOMIC COMPETITION IN THE BRICS

В даній статті автор розглядає поняття конкурентної політики як однієї із найголовніших складових механізму забезпечення економічного зростання країни. Наводиться поверхневий аналіз особливостей систем захисту економічної конкуренції в країнах БРІКС як представників групи країн із перехідною економікою та таких, що розвиваються.

In this article the author examines the concept of competition policy as one of the most important components of the mechanism of provision of the economic growth. The author also provides a superficial analysis of peculiarities of systems of economic competition protection in the BRICS countries as representatives of the group of transition and developing countries.

Ключові слова: БРІКС, економічна конкуренція, система захисту конкуренції.

Key words: BRICS, economic competition, system of competition protection.

Постановка проблеми. Сьогодні глобальна економіка стикається з новими загрозами, проблемами, тенденціями та умовами взаємодії як між країнами, так і між окремими суб'єктами господарювання. Забезпечення стійкості і стабільності економічних систем стає серйозним викликом для національних урядів. Народне господарство кожної країни складається із окремих суб'єктів, які поєднані між собою системою ринкових зв'язків. Одними із найважливіших є зв'язки між конкурентами, оскільки здорове змагання призводить до загального прогресу та в підсумку забезпечує добробут країни та блага для споживачів.

Забезпечення економічного зростання країни на основі ефективної та справедливої конкуренції між суб'єктами господарювання є ключовим завданням стратегій та політик багатьох країн та забезпечується функціонуванням національних систем захисту економічної конкуренції. Підтримання здорового клімату та забезпечення добросовісних відносин між конкурентами на ринку є тим складнішим завданням, чим більше трансформацій зазнає національне господарство країни. В даному контексті з точки зору трансформаційних процесів та перспектив економічного зростання особливої уваги заслуговують системи захисту економічної конкуренції в країнах БРІКС як країнах із перехідною економікою та таких, що розвиваються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні поняття «БРІКС» обговорюється науковою спільнотою чи не всіх континентів, проте дана аббревіатура виникла не так давно. Слово «БРІК» було вперше вжите в 2001 році головним економістом Goldman Sachs Джимом О'Нілом у доповіді «Формування кращих економічних БРІК». Згодом економісти цього ж інвестиційного банку Домінік Вілсон і Рупа Пурухотман у своїй доповіді «Мрії про БРІК: прогноз до 2050 року» спробували спрогнозувати зростання тоді ще чотирьох країн (без ПАР).

У світовій економічній літературі питання захисту економічної конкуренції є одними з пріоритетних при розгляді проблем соціально-економічного розвитку країн. Зокрема, роботи М. Портера, Ж. Вальтера, М. Кастельса, Г. Мюрдаля та інших авторів присвячені дослідженню фундаментальних проблем концепції міжнародної конкуренції, її трансформації в умовах глобалізації та постіндустріалізації. Також системи захисту економічної конкуренції країн БРІКС сьогодні активно досліджуються фахівцями міжнародних організацій, таких як ЮНКТАД, ОЕСР тощо.

Проте процеси глобалізації створюють нові фактори та можливості формування та вдосконалення національних економічних та, відповідно, конкурентних політик, що заслуговує особливої уваги та подальшого дослідження.

Постановка завдання. В даній час конкурентна політика є центральною складовою програм з реформування економік майже всіх країн. Виходячи з вищевикладеного автор сформулював наступне завдання при написанні даної статті: проаналізувати особливості систем захисту економічної конкуренції в країнах БРІКС як групи країн, що розвиваються, та дослідити можливі шляхи їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. „Антимонопольне законодавство та зокрема закон Шермана є свого роду Великою Хартією для вільного підприємництва. Вони також важливі для збереження економічної свободи і нашої системи вільного підприємництва, як більш про права на захист наших фундаментальних особистих свобод”. У цьому вислові в 1972 році Верховний суд Сполучених Штатів Америки, в поєднанні з розділами 1 і 2 закону Шермана, підкреслює важливість балансування вимог вільної ринкової економіки з необхідністю сприяння добробуту споживачів шляхом обмеження антиконкурентних практик на ринку.

Сьогодні БРІКС як група країн стоїть на шляху прискореного економічного розвитку та має усі шанси стати найпотужнішим гравцем у системі міжнародних економічних відносин у найближчому майбутньому. Про це свідчить динаміка зростання сукупного рівня ВВП БРІКС як групи країн у порівнянні з Європейським Союзом, Сполученими Штатами Америки та світом в цілому (див. таблицю).

Таблиця.
Динаміка зміни рівнів ВВП за період 2005-2012 років, млрд. доларів

Рік	ВВП, млрд. доларів			
	БРІКС	США	ЄС (27)	Світ
2005	4 984,37	12 564,30	13 710,98	45 675,34
2006	6 001,92	13 314,50	14 623,08	49 487,03
2007	7 684,62	13 961,80	16 921,75	55 796,12
2008	9 333,46	14 219,30	18 252,75	61 214,44
2009	9 479,64	13 863,60	16 265,91	57 876,73
2010	11 608,93	14 447,10	16 221,32	63 135,99

2011	13 909,14	15 094,00	17 620,04	69 993,69
2012	14 966,53	15 653,37	16 395,49	71 277,37

Джерело: [7], [8]

Також на рисунку нижче зображено графік зміни рівнів ВВП БРІКС, ЄС, США та світового ВВП у порівнянні з рівнями 2005 року.

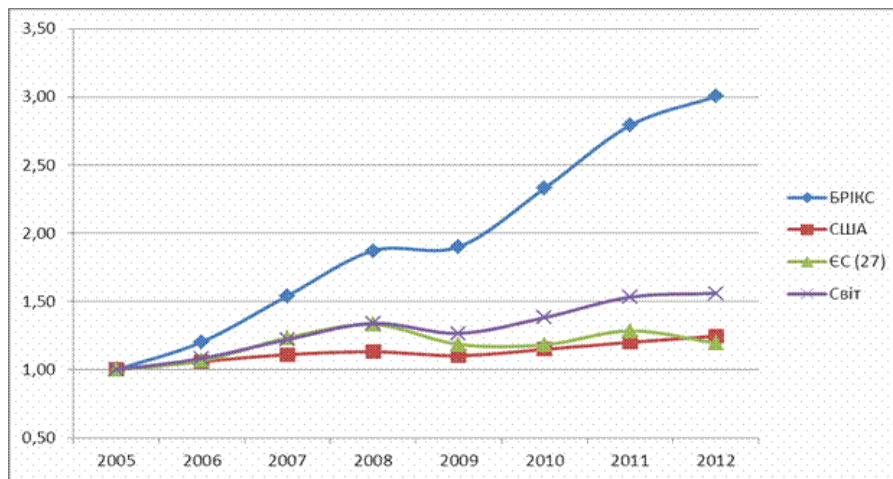

Рис. Динаміка зміни рівнів ВВП у порівнянні з рівнем 2005 року

Джерело: виконано автором на основі [7], [8]

Такі зусилля забезпечують істотний внесок у позитивні зміни в економічному житті цих країн. У всіх країнах БРІКС були створені відповідні регулюючі органи, та здійснюється контроль над обмежувальними торговими практиками і несправедливою конкуренцією. Щороку зростає кількість справ, розслідуваних конкурентними відомствами. У більшості випадків антимонопольні розслідування приводять до усунення обмежувальних торговельних практик. Проте нестача ресурсів, а в деяких країнах також і брак повноважень, означає, що антимонопольні відомства не можуть запобігати особливо складним видам антиконкурентних практик, зокрема картелів, які складають невинуватно низьку частку у всіх розслідуваних справах.

Зміна режиму в багатьох країнах, що розвиваються, і перехідних економіках спочатку 90-х років вимагала відсторонення держави від процесів виробництва, а також встановлення правових та інституційних рамок, відповідних для функціонування ринкової економіки. Наприклад, уряди Росії і Китаю зробили виняткові кроки з демонополізації висококонцентрованих економік, розширення ролі приватного сектора в економічній активності та забезпечення конкуренції на ринку [4, с. 76].

Конкурентне законодавство, прийняте країнами БРІКС, засноване на універсальних принципах конкурентного регулювання, яке використовується в усьому світі. При розробці та внесенні поправок до свого конкурентного законодавства країни БРІКС враховували рекомендації ЮНКТАД, ОЕСР та інших економічних організацій, а також положення конкурентного законодавства Європи, США, Японії та інших розвинених країн. Конкурентна політика в країнах БРІКС зачіпає не тільки приватні практики, але також і регулятивні антиконкурентні обмеження. Конкурентне законодавство містить особливі положення, що забороняють дії органів державної влади, які ведуть до обмеження конкуренції [2, с. 117]. Крім того, конкурентні відомства займаються адвокатуванням заходів щодо запобігання спотворення конкуренції при реалізації інших політик уряду, забезпечуючи тим самим загальний про-конкурентний характер економічного регулювання. У багатьох країнах БРІКС конкурентні відомства залучені до розробки і проведення політики у торгівлі та інвестиціях.

Це дозволяє уникнути невинуватих захисних заходів та сприяє зростанню обсягів імпорту та іноземних інвестицій. Дії, вжиті конкурентними відомствами в цьому відношенні, допомагають підняти конкурентоспроможність вітчизняних товарів на світових ринках і відповідно сприяють економічному добробуту країн БРІКС.

Користь для конкуренції можна оцінити, ґрунтуючись на даних про наслідки змов або концентрацій, наслідки антиконкурентних практик або скасування контролю за продуктивністю, цінами, рівнем прибутку, постійністю отримання прибутку, стимулами до технологічних інновацій, добробутом споживачів і виробників, економічним зростанням і конкурентоспроможністю в міжнародній торгівлі. Стан конкуренції не так легко оцінити через брак даних у зв'язку із тим, що багато доказів є спірними, сумнівними або надлишковими [2, с. 89].

Зміст і застосування законодавства та політики в області захисту економічної конкуренції та їх взаємодія з промисловою та торговою політикою варіюються у різних країнах в різні періоди часу, так як країни досягли різного успіху в розвитку технологічної потужності і конкурентоспроможності своїх галузей промисловості на міжнародному рівні [3, с. 98]. У деяких випадках політика щодо нових галузей промисловості була успішною, але також було й багато невдач. У кінцевому рахунку, повноцінна конкуренція є рушійним фактором для розвитку фірм і галузей промисловості. В останні роки відбувалася істотна конвергенція в конкурентній політиці, що застосовується країнами БРІКС.

Нинішня економічна криза ще більше ускладнила завдання конкурентних відомств. Є ще багато регулюючих обмежень конкуренції в країнах, що розвиваються, та країнах БРІКС. Крім того, приватні обмеження замінили собою, або можуть замінити урядові обмеження. Зараз проблема цих країн, ймовірно, полягає в тому, щоб визначити оптимальний шлях продовження реформ щодо стимулювання конкуренції. Відповідна політика в цій області могла б бути розроблена в залежності від конкретних умов в окремих країнах, беручи до уваги досвід інших країн і недоліки ринку, поширені в країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою [2, с. 132]. Але було б корисно визначити деякі параметри, що стосуються цілей законодавства і політики в області захисту економічної конкуренції. Конкурентні відомства могли б внести величезний внесок у формулювання і реалізацію економічної політики:

1) висловлюючи свої погляди, що стосуються урядових політик чи заходів, які обмежують конкуренцію, а також консультуючи з питань того, як законні економічні цілі могли б бути досягнуті за допомогою меншої кількості заходів з обмеження конкуренції;

2) комбінуючи ефективну боротьбу проти антиконкурентних дій з реалістичним підходом до співпраці, концентрації та динамічного оцінку ринків.

У контексті країн БРІКС і країн, що розвиваються, гнучкість у застосуванні законодавства і політики в області захисту економічної конкуренції може бути особливо необхідною для того, щоб не перешкоджати ефективності, цілям економічного зростання та розвитку (як передбачено в Системі принципів і правил ООН) [2, с. 112]. Ймовірно, також буде необхідним забезпечити взаємодію між конкурентною політикою та іншими політиками, націленими на стимулювання конкуренції.

Для того, щоб зробити правила конкуренції більш передбачуваними, конкурентними відомствами країн БРІКС були прийняті спеціальні керівні документи в різних галузях регулювання економічної конкуренції. Однак, збільшення прозорості в конкурентній політиці та сприяння адвокатуванню конкуренції в цих країнах залежать значною мірою від фінансових ресурсів, призначених для здійснення даної політики і від відповідної культури конкуренції.

Існують труднощі з доступністю і збором інформації для застосування конкурентного законодавства у країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою, включаючи країни БРІКС. У зв'язку з цим конкурентним відомствам потрібні були б адекватні повноваження і процедури, що стосуються збору та обміну інформацією, у співпраці з іншими органами державної влади та (у випадках, що носять міжнародний характер) з конкурентними відомствами інших країн. Крім того, враховуючи брак даних про результати застосування законодавства і політики конкурентними відомствами, можливо, було б корисно посилити інформаційний обмін серед конкурентних відомств про подібний досвід. Це могло б сприяти зближенню конкурентної політики країн БРІКС і підтримати національні та міжнародні зусилля по стимулюванню конкуренції, ефективності та споживчого добробуту.

Країни БРІКС активно залучені до міжнародної співпраці в області захисту економічної конкуренції. Представники конкурентних відомств беруть участь у багатьох заходах, що проводяться міжнародними організаціями, в тому числі ЮНКТАД та ОЕСР.

У країнах, що розвиваються, в тому числі багатьох державах Південної Африки добилися певного значущого прогресу у прийнятті законодавства про захист

економічної конкуренції. Південна Африка є країною, що розвивається, в якій більшість населення страждає від бідності.

Тим самим антиконкурентна діяльність найбільшою мірою впливає на найбідніших членів даного суспільства, які на собі несуть важкий тягар антиконкурентної поведінки, такої як фіксація цін і цінова дискримінація. Картелі не дають можливості споживачам та іншим зацікавленим сторонам ринку користуватися перевагами вільного і справедливого ринку [2, с. 29].

Таким чином, існуючі в таких країнах як ПАР картелі мають негативний вплив на формування конкурентоспроможної та процвітаючої ринкової економіки.

Південна Африка залежить від прямих іноземних інвестицій і тим самим має певний інтерес до того, що б продемонструвати своїм потенційним інвесторам свою активну позицію, спрямовану на підтримку добросовісної конкуренції і збереження економічної свободи в країні.

Якщо говорити про картелі, їхня діяльність являє собою одне з найжорсткіших порушень законодавства про захист економічної конкуренції, особливо за участі транснаціональних корпорацій (ТНК), що нерідко має особливо негативний вплив на розвиток ринкової економіки в країні, призводить до спотворення конкуренції та відсутності добробуту споживачів. У той же час збільшення транскордонного співробітництва в розвинених країнах на основі двосторонніх угод між внутрішніми органами з питань захисту економічної конкуренції може забезпечити ефективне регулювання діяльності картелів.

Досить цікавою є система захисту економічної конкуренції в одній з країн БРИКС – Бразилії. Наприклад, при наданні дозволу на проведення операції злиття компанії, повідомлення повинне надаватися до конкурентного відомства сторонами-учасниками операції у разі, якщо одночасно мають місце такі обставини:

- річний дохід на території Бразилії хоча б одного з підприємств однієї зі сторін, що беруть участь в операції по злиттю, за даними останнього балансового звіту за рік, що передує року, в якому здійснюється злиття, складе 400 млн. реалів;
- річний дохід на території Бразилії хоча б одного з підприємств є другим.

У Росії для визначення домінування в законодавстві встановлені і кількісні, і якісні критерії. Нижній поріг як обов'язковий є відсутнім. Антимонопольний орган в ході розслідування може спиратися альтернативно на кількісні або якісні критерії, а також на ті й інші одночасно. Компанія з будь-якою часткою, навіть в 1%, теоретично може бути визнана домінуючою, а отже, у подальшій перспективі розвитку розслідування вона може бути визнана такою, що зловживає своїм становищем.

Описані відмінності дозволяють дослідникам говорити про те, що несхожість підходів до регламентації умов визнання домінування саме по собі ставить під сумнів перспективу можливої і швидкої гармонізації норм у цій галузі, оскільки норми про умови домінування є в кожній країні результатом і громадського обговорення, і економічної історії, і стратегії, і політичної волі, та інших факторів, що відображають національну специфіку, від якої не просто відмовитися.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що БРИКС як група країн стоїть на шляху прискороного економічного розвитку. Темпи зростання сукупного рівня ВВП країн БРИКС значно випереджають аналогічні показники Сполучених Штатів Америки, Європейського Союзу та світу в цілому, що вказує на можливі перспективи перетворення БРИКС у найпотужнішого гравця у системі міжнародних економічних відносин.

Проте усі країни БРИКС паралельно із позитивними динаміками економічного розвитку характеризуються національними господарствами, які перебувають у стані трансформації. Для забезпечення стабільного функціонування національного господарства на тлі трансформаційних процесів необхідними є розробка та реалізація ефективної політики захисту економічної конкуренції, націленої на задоволення потреб споживачів, а також економічних інтересів суб'єктів господарювання. Автором запропоновані відповідні кроки, які могли б бути вжиті урядами країн БРИКС. Також на тлі глобалізаційних процесів постійно з'являються нові можливості обміну інформацією, досвідом захисту економічної конкуренції уповноваженими відомствами країн з метою вдосконалення національних систем захисту економічної конкуренції, тому проблематика даної статті надалі залишатиметься актуальною для дослідження.

Література.

1. Федеральний закон від 26.07.2006 № 135-ФЗ (ред. від 02.07.2013) "Про захист конкуренції"
2. Абрамова І.О. «Населення Африки в новій глобальній економіці» Інститут Африки РАН, 2011, 494 с.
3. Авдокушин Е.Ф. Страны БРИКС в современной мировой экономике» ISBN, 2013, 479 с.
4. Андреев А.В. «Региональная экономика: для бакалавров и специалистов.» Издательский дом "Питер", 2013, 466 с.
5. Пятенко С. В. «Россия: уроки кризиса. Как жить дальше?» Издательский дом "Питер", 2011, 314 с.
6. Dominic Wilson, Roopa Purushothaman – DreamingWith BRICS: The Path to 2050 – Global Economics Paper No: 99, 1st October 2003.
7. Статистичні дані Міжнародного валютного фонду / Інтернет-ресурс: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/weodata/weose1gr.aspx>.
8. Статистичні дані Світового банку / Інтернет-ресурс: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.

References.

1. Federal'nyj zakon vid 26.07.2006 № 135-ФЗ (red. vid 02.07.2013) "Pro zahist konkurencii", [Online], available at: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=148521>
2. Abramova, I.O. (2011), *Naselenie Afriki v novoj global'noj jekonomike*, Institut Afriki RAN, Russia, p. 494.
3. Avdokushin, E.F. (2013), *Strany BRIKS v sovremennoj mirovoj jekonomike*, ISBN, p. 479.
4. Andreev, A.V. (2013), *Regional'naja jekonomika: dlja bakalavrov i specialistov.* Izdatel'skij dom "Piter", Russia, p. 466.
5. Pjatenko, S. V. (2011), *Rossija: uroki krizisa. Kak zhit' dal'she?*, Izdatel'skij dom "Piter"Russia, p. 314.
6. Dominic Wilson, Roopa Purushothaman – DreamingWith BRICS: The Path to 2050 – Global Economics Paper No: 99, 1st October 2003.
7. Statystychni dani Mizhnarodnogo valiutnoho fondu, [Online], available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/weodata/weose1gr.aspx>
8. Statystychni dani Svitovoho banku, [Online], available at: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

Стаття надійшла до редакції 19.08.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"